

Marcin Łuszczczyk

Kształtowanie się popytu turystycznego w warunkach osłabienia światowej gospodarki

Ekonomiczne Problemy Usług nr 82, 93-105

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARCIN ŁUSZCZYK

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

KSZTAŁTOWANIE SIĘ POPYTU TURYSTYCZNEGO W WARUNKACH OSŁABIENIA ŚWIATOWEJ GOSPODARKI

Wprowadzenie

Niezwykle dynamiczne zmiany rynkowe, jakie zachodzą we współczesnym otoczeniu, pozwalają sądzić, że nie pozostaną one bez wpływu na popyt turystyczny. Turystyka jest bowiem gałęzią gospodarki o wysokiej elastyczności dochodowej popytu, co wynika z samej natury człowieka. Zgodnie z piramidą potrzeb Masłowa potrzeby poznawcze silnie związane z konsumpcją usług turystycznych oraz potrzeby związane z samorealizacją (*The need for self-actualization*), z których wynika między innymi chęć uprawiania turystyki kwalifikowanej, znajdują się na samym szczycie piramidy potrzeb i będą realizowane dopiero po zaspokojeniu potrzeb niższego rzędu¹.

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu kryzysu finansowego na branżę turystyczną oraz przewidywanych konsekwencji dla kształtowania się trendów popytu na podróże zagraniczne. Zdaniem autora w warunkach światowego kryzysu finansowego czynniki gospodarcze będą stanowiły pierwszoplanowe, chociaż nie jedyne determinanty kształtowania się popytu turystycznego.

¹ A. Maslow, *A Theory of Human Motivation*, Psychological Review 50/1943, s. 383.

1. Stan światowej turystyki przed kryzysem gospodarczym

Zgodnie z trendami globalizacyjnymi światowa turystyka w ciągu ostatnich sześciu dekad notowała stabilny rozwój i stała się jednym z największych sektorów gospodarczych na świecie. Szczególnie szybko w minionym okresie następował ilościowy wzrost turystyki w krajach rozwiniętych. Ogółem liczba turystów odbywających podróże zagraniczne w ostatnich 60 latach urosła z 25 mln w 1950 roku do 919 mln w roku 2008². Pomijając krótkookresowe wahania koniunktury w branży turystycznej, widoczne jest, że oznaczało to coroczny wzrost liczby wyjazdów turystycznych za granicę mniej więcej o 6,4%. W najlepszym dotychczas dla branży 2008 roku wydatki turystów ogółem wyniosły w cenach nominalnych 3694 mld USD, w tym związane z podróżami zagranicznymi – rekordowe 941 mld USD³, a udział wydatków związanych z turystyką zagraniczną wyniósł 7,3% światowego eksportu ogółem⁴. Takie wyniki stawiały turystykę na czwartym miejscu, za eksportem paliw, substancji chemicznych i produktów motoryzacyjnych. Turystyka stanowi przy tym 30% światowego eksportu usług⁵. Łącznie bezpośredni wkład sektora usług turystycznych w tworzenie światowego PKB wyniósł 1755,2 mld USD w 2008 roku. Jeśli ponadto uwzględnić wydatki pośrednie wynikające ze świadczenia usług turystycznych, w tym między innymi inwestycje kapitałowe, wydatki konsumpcyjne oraz sektora finansów publicznych, to można zauważyć, że zagregowany wpływ turystyki na tworzenie światowego dochodu w 2008 roku wyniósł aż 5807 mld USD, co stanowiło 9,5% światowego PKB⁶. Przy bezpośredniej obsłudze ruchu turystycznego w 2008 roku zatrudnionych było na świecie 95,5 mln osób, a jeśli wliczyć także zatrudnionych w sektorach gospodarki pośrednio pracujących na rzecz turystyki, było to już 260,8 mln osób⁷, co

² *Tourism Highlights. 2010 Edition*, World Tourism Organization, Madrid 2010, s. 2–4.

³ *Ibidem*, s. 4.

⁴ *International Trade Statistics 2009*, World Trade Organization, Geneva 2009, s. 9.

⁵ *Tourism Highlights...*, s. 2.

⁶ *World Economic Outlook*. September 2011. Slowing Growth, Rising Risks, International Monetary Fund, Washington 2011, s. 178.

⁷ *Travel & Tourism Economic Impact 2011*, World Travel & Tourism Council, London 2011, s. 10.

stanowiło 8,6% zatrudnionych ogółem na świecie⁸. Dla wielu krajów turystyka była i jest nie tylko istotnym czynnikiem tworzącym dochód narodowy, ale również podstawowym źródłem walut obcych. Największy udział w światowym ruchu turystycznym w 2008 roku, zarówno pod względem liczby odwiedzających (53,1% ogółu podróży), jak i wielkości przychodów (50,2%) miała tradycyjnie Europa.

Na uwagę zasługują również znaczące wzrosty podróży do krajów azjatyckich i Bliskiego Wschodu. W latach 1990–2008 liczba podróży do Azji i do krajów regionu Pacyfiku wzrosła ponadtrzykrotnie – do 184,1 mln, natomiast liczba podróżujących na Bliski Wschód wzrosła prawie sześciokrotnie – do 55,1 mln. Nie oznacza to jednak kryzysu turystyki w Europie. W tym samym okresie nominalna liczba zagranicznych podróży turystycznych w Europie wzrosła o 224,4 mln, a wśród dziesięciu najchętniej odwiedzanych przez turystów krajów było aż siedem europejskich⁹. Region ten będzie najbardziej narażony na zmiany popytu turystycznego wynikające z przyczyn gospodarczych, o czym świadczy stosunkowo wysoki poziom nasycenia usługami turystycznymi w regionie.

2. Przyczyny i skutki kryzysu finansowego na świecie

Wyzwanie dla rozwoju turystyki w Europie stanowi zatem kryzys finansowy, którego wszyscy są świadkami i uczestnikami, a który rozpoczął się w Stanach Zjednoczonych w roku 2007. Jego bezpośrednią przyczyną były rosnące w latach 2003–2006 ceny nieruchomości. Utrzymująca się od lat dobra koniunktura w branży budowlanej spowodowała wzrost podaży, której nie zrównoważył popyt wspierany tanimi kredytami hipotecznymi¹⁰. Od 2007 roku ceny nieruchomości w Stanach Zjednoczonych zaczęły spadać; okazało się, że kredytobiorcy mają zobowiązania często przekraczające rynkową wartość nieruchomości stanowiącej zabezpieczenie. Nadmierne ryzyko powodowane chęcią maksymalizacji zysku, podejmowane przy udzielaniu kredytów, spowodo-

⁸ *Global Employment Trends 2011. The challenge of a jobs recovery*, International Labour Office, Geneva 2011, s. 68.

⁹ *Tourism Highlights...*, s. 4.

¹⁰ Ch. Goodhart, *Kryzys finansowy i przyszłość systemu finansowego*, Zeszyty BRE Bank – CASE nr 100/2009, s. 20.

wało upadek liczących się na świecie instytucji finansowych. Banki, przy stosunkowo niskim udziale kapitałów własnych, prowadziły agresywną ekspansję kredytową, także kredytów typu *subprime* charakteryzujących się podwyższonym ryzykiem. Tym sposobem, pomimo spadających stóp procentowych i marż kredytów, instytucje finansowe utrzymywały zamierzoną wysoką stopę zwrotu z kapitału własnego. Wskaźnik dźwigni finansowej¹¹ w przypadku wielu banków wzrósł w 2007 roku do poziomu znacząco przekraczającego 1:50¹².

Za początek kryzysu finansowego w skali globalnej uważa się upadłość we wrześniu 2008 roku banku inwestycyjnego Lehman Brothers. Zdarzenie to spowodowało wzrost niepewności na światowych rynkach finansowych, podwyżkę stóp procentowych, skracanie okresu zawieranych transakcji oraz spadek cen akcji na giełdach. Ścisłe zależności pomiędzy bankami sprawiły, że amerykańskie problemy zakłóciły funkcjonowanie instytucji finansowych na całym świecie¹³. W 2009 roku w krajach Unii Europejskiej PKB obniżył się średnio o 3,1%, a najwyższy spadek dochodu spośród wszystkich krajów członkowskich zanotowano na Łotwie – 19,2% PKB i Litwie – 13,9% PKB¹⁴. Konsekwencją globalnego kryzysu finansowego były zakłócenia funkcjonowania rynku pracy. Liczba zatrudnionych w 2009 roku spadła w całej UE o 1,8%, a na Łotwie aż o 13,2%. Największy rozmiar bezrobocia w całej Unii zanotowano na koniec 2010 roku w Hiszpanii (20,1%) oraz na Łotwie (18,7%)¹⁵.

Prowadzone przez państwa interwencje mające na celu ograniczenie skutków kryzysu spowodowały poważne osłabienie finansów publicznych. W 2010 roku znacząco wzrósł deficyt sektora finansów publicznych, który w tymże roku wyniósł średnio 6,4% PKB, a w 2007 roku było to jedynie 0,9% PKB. Największy deficyt zanotowano wówczas w Grecji – 15,4% PKB oraz w Irlandii – 14,3% PKB. Podobnie niekorzystnie zmienił się dług sektora finansów

¹¹ Dźwignia finansowa określa relację kapitału własnego do sumy aktywów lub kapitału do zadłużenia zewnętrznego.

¹² Ch. Goodhart, *Kryzys...*, s. 10–11.

¹³ J. Adamiec, P. Russel, *Światowy kryzys gospodarczy a sektor przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w Polsce*, w: *Kryzys finansowy. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2009, s. 8.

¹⁴ *Statistical Annex of European Economy*. Spring 2011, European Commission, Directorate General ECFIN Economic and Financial Affairs, Brussels 2011, s. 42.

¹⁵ *Labour market statistics. 2011 Edition*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2011, s. 42.

publicznych – wzrósł średnio dla całej UE z 58,7% PKB w 2007 roku do 80% w 2010 roku¹⁶, przy czym najtrudniejsza sytuacja występuje w Grecji (na koniec 2010 roku dług publiczny wyniósł 142,8% PKB) oraz we Włoszech (dług publiczny w wysokości 119,0% PKB). Ponadto, jak wskazują prognozy, do końca 2012 roku jeszcze w 11 państwach członkowskich produkcja będzie nadal niższa w porównaniu z poziomem sprzed 2007 roku¹⁷. Na kryzys finansowy w Stanach Zjednoczonych gwałtownie zareagowały również giełdy papierów wartościowych. Znacząco spadły indeksy giełdowe, w szczególności na rynkach Europy Środkowo-Wschodniej. W 2008 roku kapitalizacja warszawskiej GPW obniżyła się o 57%¹⁸. W sumie od początku kryzysu do października 2010 roku wyniosła ona 4588,90 mld¹⁹, z czego 3478,96 mld EUR przeznaczono na realizację ogólnych programów pomocowych, a 1109,94 mld EUR przekazane zostało na wsparcie wybranych instytucji finansowych²⁰.

Mimo tak znaczącego zaangażowania państw, w dalszym ciągu zagrożenie powrotem kryzysu nie mija. Pod koniec 2011 roku w najtrudniejszej sytuacji znajdowały się: Grecja, Portugalia, Irlandia, Hiszpania i Włochy – stan finansów publicznych w tych państwach stwarza realne zagrożenie ich niewypłacalności. Należy zaznaczyć, że udział turystyki w tworzeniu PKB w Grecji, Portugalii i Hiszpanii kształtuje się na poziomie ok. 15%. W wymienionych krajach turystyka ma również kluczowe znaczenie dla stanu rynku pracy oraz salda wymiany międzynarodowej (tabela 1). Istnieje zatem uzasadniona obawa, że światowe osłabienie popytu turystycznego będzie właśnie tam bardzo dotkliwie odczuwalne i dodatkowo spotęguje negatywne konsekwencje kryzysu.

¹⁶ *Polska w Unii Europejskiej 2008*, GUS, Warszawa 2008, s. 12; *Polska w Unii Europejskiej 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 9.

¹⁷ *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Annual Growth Survey 2011. COM(2011) 11 final*, Brussels 2011, s. 2.

¹⁸ *Kryzys na rynkach finansowych. Wyzwania stojące przed spółkami*, PricewaterhouseCoopers, Warszawa 2009, s. 8.

¹⁹ Do końca 2009 roku wskaźnik wykorzystania zatwierdzonych przez komisję środków pomocowych wyniósł: 65% dla środków przeznaczonych na gwarancje, 62% środków służących dokapitalizowaniu, 67% na interwencje na rzecz utrzymania płynności oraz 32% w przypadku aktywów o obniżonej jakości.

²⁰ *Commission staff working document. Facts and figures on State aid in the Member States Accompanying the Report from the Commission State Aid Scoreboard – Autumn 2010 Update – SEC(2010) 1462 final, COM(2010) 701 final*, Brussels 2010, s. 10.

Tabela 1

Wpływ turystyki na gospodarki wybranych krajów UE w 2011 roku

Wyszczególnienie	Całkowity udział turystyki (%)		
	w PKB	w zatrudnieniu	w eksporcie
Grecja	15,8	18,4	22,8
Portugalia	14,7	18,4	18,9
Hiszpania	14,4	12,7	15,5
Włochy	8,6	9,7	8,1

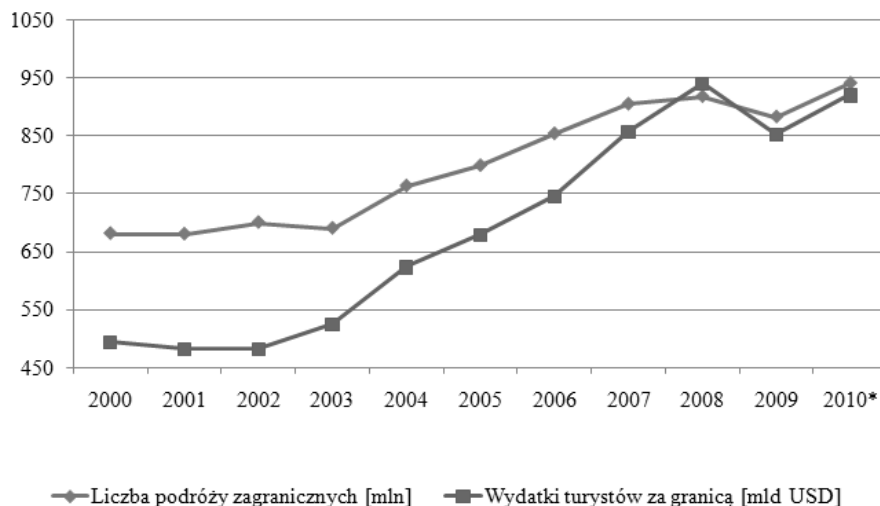
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Travel & Tourism Economic Impact 2011. Greece*, World Travel & Tourism Council, London 2011, s. 10.

3. Implikacje dla światowej turystyki wynikające z kryzysu

Zgodnie z przewidywaniami światowy kryzys gospodarczy przyniósł czasowe odwrócenie trendu wzrostowego w turystyce. W roku 2009 zanotowany został wyraźny spadek zarówno podróży zagranicznych, jak i wydatków turystów (rysunek 2). Kolejne lata przyniosły wprawdzie wzrosty, jednakże pod względem wydatków w 2011 roku w ujęciu nominalnym zaledwie o 7 mld USD będzie przekroczony poziom z 2008 roku. Czy zatem branża turystyczna będzie w stanie skutecznie oprzeć się przewidywanej kolejnej fali kryzysu gospodarczego?

Na uwagę zasługują zmiany, jakie zaszły w dwóch regionach turystycznych świata w ciągu ostatnich dwóch dekad – zmiany, których charakteru nie zakłócił kryzys gospodarczy. O ile jeszcze w 1990 roku udział Europy w międzynarodowych podróżach wynosił 60,1% wszystkich wyjazdów turystycznych, o tyle w 2010 roku było to już 50,7%. Natomiast odwrotna tendencja widoczna była dla regionu Azji i Pacyfiku – tam w okresie ostatnich 20 lat liczba podróży międzynarodowych wzrosła z 12,8% do 21,7% ogółu wyjazdów turystycznych. Jeszcze mniej wyraźną dominację Europy obserwowano pod względem osiągniętych przychodów z turystyki – 44,2% ogółu obrotów w porównaniu z 27,1-procentowym udziałem Azji i regionu Pacyfiku²¹.

²¹*Tourism Highlights...*, s. 5.

* wartości prognozowane

Rys. 2. Zmiany w turystyce międzynarodowej na świecie w I dekadzie XXI wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Tourism Highlights...*

Kryzys gospodarczy oraz ryzyko i niepewność związane z bezpieczeństwem turystów mają niewątpliwie wpływ na krótkookresowe osłabienie tendencji spadkowej wyjazdów intraregionalnych. Natomiast sam wzrost zainteresowania dalekimi podróżami, poza region pochodzenia turystów, wynika z wyraźnego obniżenia kosztów transportu, w szczególności lotniczego, oraz postępującego procesu globalizacji, który sprzyja likwidacji barier – również w zakresie wyjazdów turystycznych. Jeszcze w 1990 roku udział turystów w podróżach międzynarodowych w obrębie tego samego regionu przekraczał nieznacznie 80% podróży ogółem, a w 2010 roku podróże wewnątrzregionalne stanowiły 76,7%. W pierwszej dekadzie XX wieku intuicyjnie zrozumiiała tendencja zakłócana była zagrożeniami wynikającymi z terroryzmu, wojny w Iraku, groźby rozszerzenia się epidemii SARS²² – z tego też powodu w 2003 roku wskaźnik podróży wewnątrzregionalnych wzrósł nawet do 81,2%.

²² *Ibidem*, s. 10.

Światowy kryzys gospodarczy spowodował również ograniczenie wydatków na turystykę – w największym stopniu w krajach wysokorozwiniętych. Niemieccy turyści w 2010 roku zmniejszyli swoje wydatki o 4,3% w porównaniu z rokiem poprzednim, Amerykanie z kolei zwiększyli swoje wydatki w 2010 roku, ale tylko o 1,9%. Dla porównania mieszkańcy krajów członkowskich grupy BRIC, np. Chin i Rosji, rokrocznie zwiększają swoje wydatki na turystykę. W Chinach w 2010 roku zanotowano w tym zakresie wzrost o 25,6%, a w Rosji – o 26,8%. Warto również zauważyć, że nie jest to krótkookresowa zmiana popytu. W 1999 roku wydatki mieszkańców Chin na podróże zagraniczne wynosiły 10,9 mld²³, a w 2010 roku – 54,9 mld, co oznacza coroczne wzrosty średnio o 15,8%. Ogromny przyrost wydatków ogółem na turystykę zagraniczną w Chinach spowodował, że w zestawieniu państw o najwyższych wydatkach na turystykę Państwo Środka przesunęło się z dziewiątej pozycji zajmowanej w 1999 roku na trzecią w roku 2010. Utrzymanie dotychczasowego trendu zmiany popytu na zagraniczne usługi turystyczne sprawi, że to Chiny w niedługiej perspektywie będą liderami rankingu. Jednak w przeliczeniu na jednego mieszkańca w krajach wysokorozwiniętych wydaje się w dalszym ciągu najwięcej, np. w Niemczech w 2010 roku było to 952 USD na rok, tj. ponad 23 razy więcej niż w Chinach. Wydatki Australijczyków są jeszcze wyższe – 1014 USD na rok²⁴.

4. Uwarunkowania i trendy rozwoju turystyki

Turystyka jako proces społeczno-gospodarczy obejmuje te wszystkie czynności osób, które łączą ze sobą wypoczynek oraz przebywanie poza miejscem zamieszkania. Turystyka jest niewątpliwie zjawiskiem kompensacyjnym wobec stylu życia narzucanego przez obecne normy zachowania i kulturę, co sprawia, że występuje ścisła relacja pomiędzy współczesną cywilizacją a charakterem i wielkością popytu turystycznego. Specyficzne cechy otoczenia tworzą uwarunkowania oraz tło dla rozwoju turystyki. Obszary recepcji turystycz-

²³ *Ibidem*, s. 8.

²⁴ *Tourism Highlights...*, s. 10.

nej z kolei ulegają przeobrażeniom pod wpływem ruchu turystycznego²⁵. Nie zagłębiając się w podręcznikową klasyfikację czynników warunkujących rozwój turystyki – ta bowiem ulega ciągłym modyfikacjom i często jest dyskusyjna – można wyróżnić kilka najistotniejszych elementów, które warunkują terażniejszy rozwój turystyki. Należą do nich przede wszystkim: czynniki ekonomiczne, środowiskowe, polityczne, społeczne, kulturowe i techniczne²⁶.

Opierając się na hierarchii potrzeb Masłowa, można postawić hipotezę, że to właśnie czynniki ekonomiczne będą dominujące w kreowaniu ruchu turystycznego. Nietrudno przecież dostrzec, że we współczesnym świecie, jak w żadnej innej cywilizacji, poziom zaspokojenia potrzeb jest silnie uzależniony od sytuacji ekonomicznej. Zależność turystyki od koniunktury gospodarczej potwierdza również obserwowana wysoka elastyczność dochodowa popytu, w szczególności na podróże zagraniczne. Relację tę pogłębia sprzężenie zwrotne – ruch turystyczny pozytywnie wpływa na stan gospodarki kraju przyjmującego, a w wielu przypadkach ma kluczowe znaczenie dla finansów publicznych, bilansu płatniczego, pobudzenia rynku pracy i eliminacji nierówności społecznych. Dlatego można przypuszczać, że pozostałe uwarunkowania rozwoju turystyki będą jedynie korygowały – z różnym nasileniem – trend wyznaczany przez czynniki gospodarcze.

Na wyróżnienie zasługują również czynniki środowiskowe, które w najbliższych kilku dekadach mogą coraz silniej wpływać na popyt turystyczny. Po pierwsze – znaczące przekształcenia środowiska przyrodniczego związane z eksploatacją zasobów oraz procesem urbanizacji bezpośrednio wpływają na atrakcyjność miejsca recepcji turystycznej. Po drugie – silne zanieczyszczenie środowiska może wręcz doprowadzić do załamania się turystyki w regionie, po trzecie zaś – rosnąca świadomość ekologiczna, która sprzyja uprawianiu turystyki przyjaznej środowisku²⁷. Jednak w przypadku rozwoju tej alternatywnej formy wypoczynku można napotkać ograniczenia wynikające z chłonności turystycznej²⁸. Po czwarte – nadmierna eksploatacja zasobów przyrodniczych,

²⁵ B. Meyer, *Funkcje turystyki*, w: *Ekonomika turystyki*, red. A. Panasiuk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 31.

²⁶ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2007, s. 91.

²⁷ Szerzej: Z. Krawczyk, *Dysfunkcje turystyki*, w: *Bariery kulturowe w turystyce*, red. Z. Krawczyk, E. Lewandowska-Tarasiuk, J.W. Sienkiewicz, Almamer, Warszawa 2007, s. 32.

²⁸ A. Kowalczyk, *Koncepcje teoretyczne bliskie idei turystyki zrównoważonej*, w: *Turystyka zrównoważona*, red. A. Kowalczyk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 49.

w tym surowców energetycznych, spowoduje spadek ich podaży oraz wzrost cen rynkowych. Bezpośrednie konsekwencje wzrostu cen paliw będą odczuwane w transporcie, który odgrywa istotną rolę, w szczególności w kształtowaniu się popytu na turystykę zagraniczną i międzyregionalną.

Istotna rola transportu w kształtowaniu popytu turystycznego wynika nie tylko z jego wysokiego udziału w kosztach wyjazdów turystycznych, ale także z faktu, że jest odpowiedzialny za emisję ponad 980 mln ton CO₂²⁹ rocznie – co stanowiło w 2005 roku 3,3% ogólnej emisji CO₂³⁰, a cały sektor usług turystycznych jest sprawcą ok. 5% światowej emisji gazów cieplarnianych³¹. Należy przypomnieć, że kraje Unii Europejskiej w strategii *Europa 2020*³² ponownie zadeklarowały działania mające na celu ograniczenie negatywnego wpływu wykorzystania energii na środowisko. W przypadku redukcji emisji gazów cieplarnianych jednostronnie podjęte przez Wspólnotę Europejską zobowiązania są nawet większe niż wynikałoby to z ustaleń protokołu z Kioto³³. Z dużym prawdopodobieństwem można się zatem spodziewać wzrostu cen nośników energii oraz kosztów usług transportowych.

Kolejnym z bodźców rozwojowych turystyki są czynniki demograficzne. Na szczególną uwagę zasługują: z jednej strony utrzymujący się wysoki przyrost naturalny w Afryce, gdzie – zgodnie z szacunkami ONZ – tylko do 2020 roku liczba ludności wzrośnie o 25%, oraz w Azji (wzrost w ciągu dekady o 9,6%)³⁴, z drugiej zaś strony – niski przyrost naturalny, który w niedalekiej perspektywie będzie powodował starzenie się społeczeństw i spadek liczby ludności krajów wysokorozwiniętych. Mający wysokie aspiracje w zakresie tempa wzrostu gospodarczego mieszkańcy krajów azjatyckich będą coraz chęt-

²⁹ *Climate Change and Tourism. Responding to Global Challenges*, World Tourism Organization, Madrid 2008, s. 127.

³⁰ J. Olivier, G. Janssens-Maenhout, J. Peters, J. Wilson, *Long-term trend in global CO₂ emissions. 2011 report*, PBL Netherlands Environmental Assessment Agency, Hague 2011, s. 33.

³¹ *The Climate Change Challenge. Implications for the Tourism Industry*, The Icarus Foundation, Toronto 2008, s. 20.

³² *Communication from the Commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, European Commission, Brussels 2010, COM(2010) 2020 final.

³³ *Protokół z Kioto do Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu*, sporządzony w Kioto dnia 11 grudnia 1997 r. (DzU z 2005 r., nr 203, poz. 1684).

³⁴ *World Population Prospects. The 2010 Revision*, United Nations Department of Economic and Social Affairs.

niej korzystać z usług turystycznych – bycie turystą jest przecież jednym z kryteriów bycia nowoczesnym³⁵. Z kolei w warunkach recesji demograficznej nie ma praktycznych możliwości, aby kraje wysokorozwinięte utrzymały dotychczasowy udział w światowym rynku turystycznym, tym bardziej że istnieją znaczące dysproporcje w wydatkach *per capita* na turystykę w obu omawianych regionach.

Czynnikami mającym wpływ na trendy rozwojowe turystyki będzie też polityka oraz względy bezpieczeństwa turystów. W zakresie polityki można wyróżnić kształtowanie prawodawstwa wewnętrznego sprzyjającego rozwojowi turystyki, w tym: stopniowe znoszenie obowiązku wizowego, strategię państw w zakresie budowy infrastruktury, zagospodarowania przestrzennego, ale także politykę fiskalną i walutową. Szczególnie ta ostatnia, o ile będzie sprzyjać osłabieniu krajowej waluty, może stanowić zachętę dla zagranicznych turystów do przyjazdów. Jednakże w krajach rozwiniętych interwencje banku centralnego na rynkach walutowych są ograniczone, a to z uwagi na powszechnie przyjętą strategię płynnego kursu walutowego. Taka sytuacja występuje również w Polsce – Narodowy Bank Polski zasadniczo nie podejmuje interwencji na rynku walutowym w celu kształtowania kursu walutowego, takie zdarzenia mogą mieć miejsce jedynie w szczególnych sytuacjach, kiedy jest to niezbędne do zapewnienia stabilności makroekonomicznej oraz finansowej kraju i będzie sprzyjało średniookresowej realizacji celu inflacyjnego³⁶. Odmienna sytuacja występuje w Chinach, gdzie, zdaniem ekspertów, bank centralny Chin sztucznie utrzymuje zaniżony kurs juana, wspierając tym samym eksport oraz turystykę przyjazdową.

Zdecydowanie negatywny wpływ na ruch turystyczny ma istniejące zagrożenie bezpieczeństwa wewnętrznego w państwie czy w całym regionie. Przykładem może być gwałtowne załamanie turystyki w Egipcie podczas Arabskiej Wiosny Ludów na początku 2011 roku. Zdaniem Ministerstwa Turystyki Egiptu z powodu zamieszek branża turystyczna w Egipcie traciła co miesiąc ok. 1 mld

³⁵ M.W. Kozak, *Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 7, za: J. Urry, *Spojrzenie turysty*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 16.

³⁶ *Założenia polityki pieniężnej na rok 2012*, Narodowy Bank Polski, Rada Polityki Pieniężnej, Warszawa 2011, s. 5.

USD przychodów³⁷, podczas gdy wpływy ogółem z turystyki w 2010 roku w Egipcie zostały oszacowane na 12,5 mld USD³⁸.

Jak zatem w obecnych uwarunkowaniach może kształtować się tempo rozwoju turystyki na świecie? Prognozy Światowej Organizacji Turystyki wskazują, że branża w dalszym ciągu ma potencjał wzrostowy. Nie będą jednak wzrosty na średnim poziomie 4,2% na rok, jak miało to miejsce w ostatnich trzech dekadach. Zdaniem ekspertów do 2030 roku możliwy jest 3,3-procentowy rozwój. Przewidywania oparte są na założeniach:

- niższego niż dotychczas wzrostu PKB na świecie,
- stopniowego wzrostu kosztów transportu,
- spadku elastyczności dochodowej podróży,
- wysokiej już obecnie liczby podróży stanowiącej podstawę dalszych prognoz³⁹.

Jeżeli przewidywania się potwierdzą, oznaczać to będzie, że każdego roku rynek turystyczny powiększy się o 43 mln turystów odbywających podróże zagraniczne i w 2030 roku osiągnie 1,8 mld wyjazdów zagranicznych w ciągu roku. Największy udział w kreowaniu popytu turystycznego będą miały destynacje w Azji i regionie Pacyfiku (4,4% wzrostu rocznie), a mniejszy znane już regiony recepcji turystycznej (2,2%). Z uwagi na wysoki stopień nasycenia usługami turystycznymi potencjał wzrostu popytu w Europie będzie się zmniejszał. W efekcie kraje zaliczane do *Emerging markets* do 2030 roku uzyskają 58-procentowy udział w światowym rynku turystycznym, w tym Azja i region Pacyfiku 30%, Bliski Wschód 8% oraz Afryka 7%. Dotychczasowy lider rankingu – Europa – zanotuje dalszy spadek i w 2030 roku osiągnie 41-procentowy udział w globalnym ruchu turystycznym, natomiast obie Ameryki – 14%⁴⁰.

³⁷ E. Mekay, *Egypt's Tourism Industry Faces Sharp Reversal*, „The New York Times”, 23 Luty 2011.

³⁸ *Tourism Highlights...*, s. 9.

³⁹ *Tourism Towards 2030/Global Overview*, World Tourism Organization, Madrid 2011, s. 18.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 3–9.

Uwagi końcowe

Obserwowane zmiany popytu turystycznego pozwalają przypuszczać, że pomimo ogólnoświatowego kryzysu finansowego oraz niepewności odnośnie do sytuacji gospodarczej, dodatnie tempo wzrostu zainteresowania wyjazdami zagranicznymi będzie utrzymane – chociaż na niższym niż dotychczas poziomie. Zachowanie pozytywnych tendencji będzie możliwe dzięki dużemu potencjałowi rynków wschodzących. Kraje wysokorozwinięte wskutek kryzysu gospodarczego oraz niekorzystnych zmian demograficznych będą niestety traciły swój udział w rynku. Na uwagę zasługują również dwa istotne czynniki kształtujące popyt turystyczny: niewątpliwy wzrost cen paliw, który spowodować może wzrost zainteresowania turystyką wewnątrzregionalną, oraz spadek elastyczności dochodowej podróży. Na podstawie powyższych przesłanek można stwierdzić, że coraz większym zainteresowaniem cieszyć się będą tańsze formy turystyki – dostępne także dla mniej zamożnych społeczeństw.

FORMING OF TOURIST DEMAND IN THE CONDITIONS OF WEAKENING OF WORLD ECONOMY

Summary

After six decades of the stable growth in the tourist trade it is possible to observe periodic weakening of the demand which is the consequence of the financial world-wide crisis – because the tourism is a branch of economy of the high income elasticity of demand.

According to the author, in spite of the difficult economic situation in the world the positive rate of growth of an interest in trips abroad will be kept. Preserving positive trends will be possible thanks to the great potential of emerging markets. High-developed countries, as a result of an economic crisis and disadvantageous demographic changes, will be losing their market share. Two crucial factors shaping the tourist demand are also meriting attention: a rise in prices of fuels, and a fall of the income elasticity of demand of travel.

Translated by Marcin Łuszczuk